

סבות שונות היו לדבר. יתכן שדוקא משום שורשה היתה עיר גדולה במובן האירופי, ולפיכך נעשתה פחות מסוגלת להחזיק בישיבה מרכזית גדולה ובעלת הקף¹.

בדרך כלל נמנעו החסידים מלשלוח את בניהם להתחנך בערים הגדולות, בגלל הרעש וההמולה שבחיי הכרך והגסיונות, שבני הנוער עלולים לעמוד בפניהם. לתכלית זאת ביכרו את העיר הקטנה או העיירה שהאווירה בה רומה לזו של סביבתם². כך היה המצב עד מלחמת העולם הראשונה.

שינוי גמור בא בסוף מלחמת העולם הראשונה. הרמה הרוחנית היתה כל כך ירודה בכל מקום, עד שלא היה עוד חשש היכן יגדלו הבנים. אם בתחילה היה לבו של חסיד חרד, בשעה שהיה עליו לשלוח את בנו למקום תורה מרוחק מביתו ומתחום השפעתו, וביחוד אם המדובר היה בנסיעה לוורשה — הנה, באותו פרק זמן נשתנו פני הדברים, ואפילו היפוכו של דבר היה, אולי, מן הנכון. ההשפעות החדות השיגו את בני הנעורים בכל מקום, בעידה לא פחות מאשר בעיר הגדולה. המנהגים החדשים לא פסחו על בית המדרש של העירה, לא על ה"שטיבל" של החסידים ואף לא על ביתו של החסיד. כמעט ולא נותר בפולין בית של חסיד, שהמודרניות לא חדרה בתוכו במעט או בהרבה, ואחד או יותר מבני המשפחה לא נתפס לה.

וכשגדלו הבנים הצעירים ועמדו על סיום לימודיהם בחדר, נודדה שנתו של האב מדאגות וחפזים, היכן לשלוח אותם לשם המשך לימודיהם העליונים? כשם שלפני כן היה אב מבקש להשאיר את בנו סמוך לביתו, בכל האפשר, כן עתה התאמץ בכל כחו למצוא להם מקום הצלה מחוץ לביתו. אותו בית, שהיה פעם מצודה הפך עתה להיות למקום סכנה. אבל, יחד עם זאת נתעוררה השאלה, לאן לשלוח אותם.

הישיבות ברוסיה לא היו קיימות כבר. הישיבות היחידות, שעוד אפשר היה למצוא בהן מפלט, היו אלה שבפולין הליטאית ונתפרסמו בזמן מאוחר יותר, אך באותו זמן הן היו עדיין נודדות ממקום למקום. הישיבות הפולניות כמעט ונחרבו באש המלחמה. מצב זה היה הכח המניע, שדחף את גדולי החסידות והרבנים לכונן מרכז לתורה, כדי שלא תשתכח תורה מישראל.

2) עד כמה היתה חזקה הגטיה בין חסידי פולין להתרחק מן הערים הגדולות יכולה להעיד העובדה שלהלן:

כאשר נפטר הרב מקוצק ובעל חידושי הרי"ם נתמנה למלא מקומו, העתיק את מקום מושבו מוורשה, שבה חי כחמשים שנה, אל העיר גור, ושם הקים את מרכז החסידות הגדול. דעתו היתה, שעיר גדולה כוורשה איננה מסוגלת להעשות מרכז החסידות.

3) כאשר רבי מאיר שפירא החליט לייסד את ישיבתו, נתן את דעתו על עיר בינונית באמרו, שעיר גדולה עם כל תופעות הלחי שלה איננה מסוגלת להקנות לתלמידים את סגולת ההתעמקות. הוא ציין, שהאוניברסיטאות המכובדות ביותר של גרמניה היו לא אלה שבערים הגדולות, למשל, היידלברג, מאגבורג, בון, ואחרות. ("הדרך" ח"ן תרס"ד).

לתאור מצב הדברים באותה שעה, טוב לציין קטעים אחדים מן ה"קול קורא" הראשון של מנהיגי המתיבתא, שפנו בו אל הצבור היהודי:

"אחינו היקרים, שמעו אלינו וישמע אליכם אלקים. מודעת זאת בכל הארץ כי התקופות האיומות והנוראות, זרמי המון התלאות, שהשתרגו על צוארינו בשנים האחרונות, בזמן המלחמה הנוראה, אשר אלפים ורבבות מִישראל באו באש ובמים על קידוש השם הגדול, הרסו ודסאו חיייתם של ישראל ברוב מקומות מושבותיהם. אולם עוד יותר פעלו לרעה על מצבם הרוחני והרסו כמעט את כל מוסדות התורה. הישיבות הגדולות בכל המדינות נסגרו, מיטב בנינו, בחזרינו נערי ישראל, נתפשו ונעתקו שלא מרצונם מלמוד תורה הק', הבתי מדרשים נשארו שוממים, התורה הונחה בקרן זווית ואין דורש ואין מבקש. וכנסת ישראל במר תבכה . . . בני יצאוני ואינם . . . גם השרידים בעם . . . הנה לדאבון נפשנו איש איש בבצעו שקוע. החומר רובץ בין המשפטים למצוא טרף לביתו ולא ישים לבו לרומם מעט קרן התורה המושפלת עד לעפר . . . הלא אם עוד החרש החריש השתות' יהרסו . . . התורה משתכחת ונפשות ישראל נכרתות, והנה בנינו ובנותינו נתונים לעם אחר ואין מושיע".

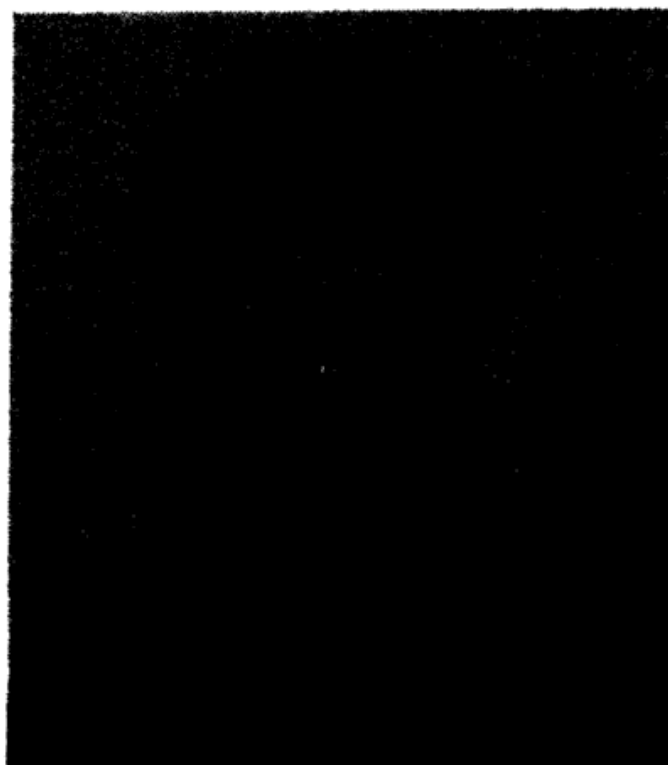
א"ח"ח 1234567

אוצר החכמה

במסיבות אלו נוסדה המתיבתא בורשה בשנת תרע"ט (1919), זמן קצר לאחר שנפתיימה המלחמה. דבר ייסודה של הישיבה פורסם ברבים, בכינוס גדול של גדולי התורה והחסידות, מנהיגים ועסקנים של "אגודת ישראל" בפולין, שנשיאה באותם הימים היה האדמו"ר מגור רבי אברהם אלטער זצ"ל. באותה אספה נבחרו לנשיאות המתיבתא מגדולי התורה, ולהנהלתה — מן המפורסמים שבנגידים ועסקנים של וורשה.

שמותיהם של חברי נשיאות המתיבתא הם עדים נאמנים לרוממותה של המשימה, שנטלו על עצמם יחמיה ומייסדיה של המתיבתא. חברי הנשיאות היו: הגאון ר' מאיר דן פלאצקי, רבה של אוסטרובצה ומחברם של הספרים הנודעים "כלי חמדה" על התורה, "חמדת ישראל" על תרי"ג מצות, "שאלו שלום ירושלים" (בקורת על הירושלמי, קדשים, ספר שעורר בזמנו סערת רוחות בעולם הלמדנים). הרב פלאצקי היה אז נשיאה של מועצת אגודת הרבנים בפולין, הוא בקר פעמים אחדות בארה"ב וכך נתודע ליהדות אמריקה והשאיר רושם גדול בין קהל לומדי התורה שבה, הגאון ר' מנחם זעמבא הי"ד, מחבר ספר שו"ת "זרע אברהם" "תוצאות חיים" על תוצאה בשבת, "מחזה המלך" על הרמב"ם, "אוצר הספרא" ועוד חיבורים רבים וחשובים, שנשמדו בעת שנהרג על קידוש השם. על אודות ר' מנחם זעמבא, ששמש אח"כ ברבנות בורשה, אין כאן המקום להרחיב דברים. שמו יצא לתהילה גם מחוץ לחוג בני התורה, כשהפך לדמות אגדית במראות גיטו וורשה וסמל מבהיק בזהר גבורה עולמית וקידוש השם, הגאון

(4) "ישיבה גבוהה מתיבתא", וורשה, תרס"ב.

אוצר החכמה

אור"ח 1234567

אוצר החכמה

אוצר החכמה

אור"ח 1234567

הרב ר' מאיר דן פלאצקי, ממיסדי המתיבתא בורשה.

אוצר החכמה

רבי מאיר הכהן ווארשאוויאק, הרב של מאקאטאוו, פרבר של וורשה, ומחבר הספר „אמרי כהן” על התורה. הוא היה גם כן מזכיר אגודת הרבנים בפולין והעורך של כתבי־העת התורני „עתונאי”. הוא היה במשך שנים רבות אישיות בולטת בין רבני פולין ואחד החברים החשובים ביותר ברבנות של וורשה: הרב מנחם מענדעל כשר יבליץ, מחבר האנציקלופדיה המפורסמת „תורה שלימה”, באותם הימים עורך כתבי־העת הפופולרי בחוגי הרבנים והלמדנים „דגל תורה” ואח”כ מראשי ישיבת „שפת אמת” בירושלים.

חברי ההנהלה היו: הרב שלמה יוסקוביץ — נשיא ההנהלה ר' שלמה קלענפיש — גזבר ור' מענדל האפפער — מנהל.

גם אלה שעמדו בראש הועד של המתיבתא, היה בהם כדי להוסיף על ערכה של המשימה החדשה. הממונים על הישיבה היו מן האנשים הידועים בורשה, נגידים, למדנים וחסידים, מהם: ר' ישעי' רזנבוים, בנקאי וסגן נשיא של קהלת וורשה, חסיד ותלמיד חכם גדול; ר' נטקע ברומבערג, למדן ידוע בורשה וחסיד, ר' אברהם זאב זיבענברג, ר' ישראל אולריך ור' ישראל לייב טויבע.

אינני יודע מה היה מספר התלמידים שנכנסו לישיבה עם פתיחתה. מהתפתחותה המאוחרת מתברר, שהיא הפכה מיד למרכז בעל כח משיכה רב לגבי בני תורה צעירים מכל הארץ.

גורמים רבים סייעו למתיבתא, שתעשה למרכז התורני הפופולארי ביותר בפולין, כי נוסף על האישים הדגולים שעמדו בראשה, כיהנו בה ראשי ישיבה

מעולים. ראשי ישיבה אלה, מלבד מה שהיו ידועים כלמדנים וכבעלי כשרונות הסברה מצויינים, נחוננו גם בכשרונות פדגוגיים נעלים, וידעו כיצד למצוא את הדרך ללבות התלמידים ולזכות באימונם.

מן הראוי שנזכיר לפחות אחדים מהם בשמותם. הרי הם חינכו דור של אלפי תלמידי־חכמים: הרב יעקב זילברשטיין, שהיה אח"כ חבר חשוב ברבנות של וורשה, ר' אברהם הענדל, שמש אח"כ ברבנות במחוז וורשה, ר' אברהם נפתלי הערצקא, מחבר הספר "מעשה זית" על התורה והספר "יד לקידושין" על מסכת קידושין.

רב רושם היה גם סדר הלימודים, שהיה עשיר בכמות ובאיכות. ההנהלה קבעה גם תקנות תקיפות לקבלת תלמידים, וע"י כך הכניסה סדר ומשמעת בלימודים. ואלה הן התקנות:

א. כל תלמיד בן י"ג שנה הרוצה להכנס למחלקה א' של המתיבתא צריך להיות בכחו ללמוד בפני עצמו גמרא עם פי' תוס'.

ב. צריך להביא תעודה מהרב או מהאגודה על טיב התנהגותו בכל הענינים.

ג. אחרי כל חודש נקבעו איזה ימים לחזור על כל הלימודים של החודש ולסוף הזמן על כל הלימודים שנלמדו במשך הזמן.

ד. בכל שבוע עומדים התלמידים לנסיון בלימודים. בחינות כלליות נעשות ב' פעמים בזמן, באמצע הזמן ובסוף הזמן.

ה. בשעת הנסיון צריכים התלמידים להיות שגורים בלימודים בע"פ ולא בלשון דוקא, אך בענין. כל אחד נרשם בסימנים לפי הצטיינותו בספר הרשימה של המתיבתא.

ו. את התלמידים הנרשמים בסימנים גרועים במשך הזמן פעמיים, מורידים לכתה נמוכה.

ז. זמן למוד התלמידים בכל מחלקה, משך שנה.

במתיבתא נקבעו 5 כתות, ותכנית הלימודים קצובה לחמש שנים. במשך חמש שנות הלימודים על התלמידים ללמוד:

תנ"ך עם פירוש רש"י.

גמרא סדר זרעים — ברכות.

סדר מועד — שבת, פסחים, ביצה, ראש השנה, סוכה.

נשים — יבמות, כתובות, נדרים, גיטין, קידושין.

נזיקין — בבא קמא, בבא מציעא, בבא בתרא, שבועות, מכות, סנהדרין.

— מחצה, ע"ז.

קדשים — חולין, בכורות.

סך הכל: אלף תשל"ה (1735) דפים.

פוסקים — חושן משפט הלכות עדות, טוען ונטען, מקח וממכר.

אורח חיים — כולו, באר היטב.

יורה דעה — חלק ראשון ט"ז ש"ך עם הפרי מגדים.

דמב"ם — חלק א' ועוד הלכות משאר חלקים.

ספר המצוות להרמב"ם, חנוך ומנחת חנוך.

ספר פלפול, קצות החושן; שב שמעתתא, די"ט אלגאזי.

ספרי יראה; חובת הלבבות; מסילת ישדים ועוד.

כמות למוד הגמרא בכל הכתות במשך שנה

כתה א' רמ"ה דפים.

כתה ב' ש"ה דפים.

כתה ג' שמ"ה דפים.

כתה ד' ת"ד דפים.

כתה ה' ת"ל דפים.

פוסקים לפי ערך זה.

סדר הלימודים עובד והוכן תוך עיון מעמיק ואופק ראייה רחב. מטרת

התכנית היתה להקנות לתלמידים ידיעה רבה ככל האפשר בש"ס ופוסקים. יחד

עם זה הושם לב במדה רבה לפיתוח כשרונות התלמידים ויכולתם להתעמק בלימודים ולפלפל בדברי תורה.

ניתן לומר, שמנהיגי המתיבתא טרחו ויגעו כדי למצוא את שביל הזהב

בין שיטות הלימוד השונות. היתה זו מזיגה של השיטה של הבנת עומק הסברה

של המאמר, או השמעתתא, כפי שהיא מתגלה אחרי חרירה מעמיקה לעומק השיטין —

וזהו השיטה שיצאה מבית מדרשם של ר' חיים מבריסק ושל ר' מאיר שמחה

מדווינסק, ששלטה בישיבות הגדולות של ליטא, והשיטה האחרת המושתתת על

בקיאות, הרכבות, היקשים ובירור ענינים להלכה ולמעשה.

מנהיגי ישיבה זו הצליחו למצוא את הסינתזה בין שתי שיטות אלה,

שמצאה את ביטוייה בשעורים שניתנו בה ושהצטיינו בעומק העיון ובשפע הידיעות

בש"ס ופוסקים.

מה היה עוצם התנופה שבה נגשו יוזמי רעיון הישיבה לבצע את מחשבתם

ומה היו התקוות שתלו בישיבה זו — נוכל ללמוד מפנייתם אל דבני פולין.

בקריאתם זו בקשו מאת הרבנים לחפש כל בחור וטוב מבעלי הכשרונות שבבני

התורה ולשלוח אותו אל המתיבתא: «התבוננו במקומות מושבותיכם ודאיתם נתח

טוב מי מבחורי חמד המצויינים בתורה, שלחו אלינו הפנינים היקרים האלה

ואנחנו בכל נפשנו נשתדל להביאם לתכלית הנרצה בעיני אלקים ואדם»

טרחם ומרצם של מייסדי הישיבה נשאו פרי במהרה. מכל קצות פולין התחילו

לנהור לוורשה בחורים בני תורה. ולא עברו שנים אחדות והמתיבתא נתפרסמה

בעולם במספר גדול של תלמידים וברמת הלימודים הגבוהה. המתיבתא הוציאה מדי שנה בשנה מחזוריים של צעירים מלאי תורה, כפי שהדבר יוצא מעדות גדולי הדור שבקרו בישיבה והתבוננו מקרוב בתלמידים ובדרכי הלימודים.

אלה הם דברי הגאון ר' מאיר דן פלאצקי, שנתלווה לרבי מגור, בשעת בקורו במתיבתא: „ . . . בצוותא חדא עם כבוד מרנא הגאון הק' אדמו"ר מגור שליט"א נשיא וראש לאגודת ישראל במדינתנו פולין, בקרנו כל המחלקות והשתעשענו עם התלמידים בדברי תורה ומצאנו אותם יודעים את אשר לפניהם ומבינים עומק יימדי התורה הקדושה ושוקדים על דלתי התורה בהתמדה גדולה. וראשית חכמה יראת ה' אשר היסוד והבסיס בכל אופני ההנהגה, וכל יראה איתם יראה כי הם זרע ברך ה' ויעש פרי ופרחים לתפארת בגן בית ישראל". גדול אחר של אותו זמן, הרבי ר' מרדכי יוסף ליינער זצ"ל, בנו וממלא מקימי של בעל „סדרי טהרה" ר' גרשון העניך זצ"ל, כותב:

„ . . . ואת התעודה הזאת מלאה המתיבתא באופן היותר נעלה. היא קבעה בלימוד התלמידים סדר קבוע ושיטה מסוימת וכבר ראינו כי ת"ל חפץ ה' הצליח שהתלמידים רואים סימן ברכה בלמודים ויוצאים ממנה ותלמידים בידם מלאים גורשים בתורה. ומה נעים המחזה המרהיב עין איך צעירי בני ישראל הוגים ועוסקים בתורה בחבורה ושוקדים על דלתותיה יומם ולילה. אשרי עין ראתה אלה".

רבי חשוב אחר, הרבי מסאקאלאוו, רבי יצחק זעליג מארגענשטערן זצ"ל, כותב:

„ . . . כן בקודש חזיתי ובקרתי היום במתיבתא ושמעתי לקח מכל התלמידים ותתענג נפשי, רוחי שבה לחיות חיי עדונים של תורה שראיתי איוה מאות בחורי חמד שהתורה ויראת ה' הטתורה קשורה בם והן הנה הודם, זיווה והדרם של התלמידים האלה, מצאתי כולם חריפים ושנונים להשיב ולפרק ולבנות וללחום במלחמתה של תורה, וסדר למודם הכל מסודר בסדר יפה".

הרב ר' אברהם צבי פרלמוטר, ראש בית-דין של וורשה, הידוע גם בשם הרב מראדום ומחבר הספר „דמשק אליעזר", היה גם ציר בסיים הפולני, כותב על הישיבה:

„כבר היתה הישיבה הזאת למראה עיני גדולים וחכמים, וכולם יסוהדו כי לא נמצא כמחזה הזה בכל מדינתנו, מדינת פולין, וכל העובר בשער הישיבה הזאת, רחש לבו ויאמר, אות היא קול אלקים חיים, אשר שמענו בחורב לא יסוף, כלומר לא פסק".

(5) לאות הוקרה ושביעת רצונו מתוצאות הבחינות תרם הרבי מגור זצ"ל סכום גדול לקנות ספרים בשביל המתיבתא — „הדרך" ח"ן, תרפ"ב גליון ב — ד ע' 25.

ואלה דברי הגאון ר' מנחם זעמבא הי"ד:

^{המחבר}

המוסד הקדוש הכי נעלה מתיבתא, אשר גם אנכי זכיתי לקחת חבל בבנינה, הראה לנו עין בעין חסדי ה' אשר מעולם ועד עולם בהבטחתו על קיומה של תורה בישראל, כי אם גם במצוק העתים האלו אשר מצב התורה ירד פלאים מפני רוחות שונות המנשבות עלינו כגלי הים, עוד עלתה בידינו בע"ה להקים אכסניא של תורה כזו . . . הבית הגדול הזה הולך וגדל בע"ה ומזמן לזמן מתרכבים התלמידים השוקדים להשים לילות כימים בתורה ויראה . . . ועל תלמידים רבים יכולים לומר, מובטחני בהם שיהיו מורי הוראה בישראל.

ענין מיוחד יש בהבעת חזות דעתם של שני ראשי ישיבות ליטאיות מפור-סמות על המתיבתא. כידוע, לא היו מעריכים ביותר בחוגי הישיבות של ליטא לא את ישיבות פולין ולא את דרך הלימוד של יהודי פולין בכלל. על-כן יש טעם מיוחד בדברי הגאון ר' שמעון שקאפ ז"ל, ראש הישיבה בגרודנה: "כענבים במדבר מצאתי כשבקרתי היום הישיבה הקדושה המתיבתא והשתעשעתי עם התלמידים בהלכות עמוקות ורובם ככולם יורדים בעומק הלכה, בהבנה ישרה ועתידיים להיות לגדולי התורה בע"ה. ושבעתי עונג רב לראות בעתים הללו ישיבה מסודרה עדוכה בכל".

הרב ר' שבתי יוגל, ראש ישיבת סלונים, שבקר במתיבתא בשנת תר"פ, שנה אחת בלבד לאחר ייסודה, אומר עליה כדברים האלה:

"בבוקרי היום את המתיבתא מצאתי לחוב קדוש לכתוב לזכרון בספר הרושם הנעלה שפעלו עלי ההוד ותפארת הקודש החופפים בהמתיבתא . . . והעיקר אהבת התורה של התלמידים אשר מצויינים בחריצות שכלם . . . ויהיו במשך הזמן לנושאי דגל התורה ולנס ולמופת בישראל . . ."

עלינו להביא בחשבון את העובדה, שבפולין של אותם הימים לא היתה מצויה שיטת התעמולה והפרסומת, וביחוד היו זרים דרכי התעמולה לרוחם של גדולי התורה, שעמדו בראש המתיבתא. על-כן יש ללמוד מדברי המבקרים שהובאו לעיל, המהללים את השיגיה של המתיבתא, כי הצלחתה היתה למעלה מן המקוה.

המתיבתא הפכה להיות "שם דבר". בחזר מן המתיבתא — היו מתפארים בו הוריו ובני עיירתו; אנשי הרחוב חילקו לו כבוד והסתכלו בו ביראת כבוד; בני הערים הקטנות או העירות ראו בו את דבם בעתיד, או את העומד להיות גדול בתורה.

ואין לראות כל פלא בדבר. המתיבתא הכניסה תחת כנפיה את הטובים שבבני הנער החסידי, ואף הרוח ששררה בה היתה מיוחדת במינה.

העובדה שהישיבה היתה חסידית בנוסח פולין, וכי החסידות נתעוררה ונזונה על-ידיה, היתה בלא ספק אחד הגורמים שחישלו את הרוח בישיבה והגנו עליה בפני השפעות חדשות, שקדקרו את חומותיהן של ישיבות אחרות. רוח ההתלהבות

החסידיית לא רק שיצרה את כח־ההתנגדות הפנימית להשפעות זרות מן החוץ, אלא אף נתנה את היכולת לכך שתלמידי המתיבתא יהיו בבחינת טופח על מנת להטפיה. בחורי המתיבתא השפיעו לא רק על בני חוגם, אלא אף מעבר לתחומים אלה. בחורים אלה כשנסעו לבתיהם, בין הזמנים, היו מכנסים את בני התורה הצעירים שבמקומותיהם ומארגנים אותם בחוגים ללימוד תורה. וגם כשהיו חוזרים למתיבתא היתה השפעתם נמשכת משם. בחורי המתיבתא היו חדורים רוח חלוצית להפצת התורה אף מחוץ לגבולות ישיבתם. בטאון המתיבתא, שנערך ע"י תלמידה: "דגל הצעירים", שהוא "קובץ תלמודי פלפולי מוקדש לצעירי חובשי בית מדרש ולתלמידי המתיבתא", עורר לא רק את תלמידי המתיבתא להעלות על הכתב את דברי תורתם וחידושיהם, אלא גם צעירים משיבות אחרות נתלכדו מסביב לבטאון זה. וכך נתאחדו הכחות הצעירים והיוצרים בעולם התורני. עורכי כתב העת באותו זמן היו: הרב משה יהודה קירשנבוים וא. מ. מאראקא.

גם מדת ההתמדה של בני הישיבה היתה ידועה לתהילה. קול תורה היה בוקע מכתלי המתיבתא יומם ולילה. כתאורו של יעקב פליישר:

" . . . וכשהתקרבת לבית מס' 18 ברחוב שוויצרסקא, מאליו היית נעצר רגע קט ונושא את עיניך לקומה עליונה של הבית. הקול הערב שהיה נישא משם ומשתפך על הכל היה מקסים ומושך. היית מנתק את עצמך לרגע מן עניני החול ושוקע בעולמות העליונים, שבהם שרויים אותם דרי מעלה. שם היה עולם אחר, עולם שכולו רוח " . . .

בכל שנה היו מסיימים את לימודיהם במתיבתא מספר ניכר של מוסמכים ובטכס חגיגי היו יוצאים לעולם. בהזדמנות הגיגית זאת היו התלמידים מראים בפומבי את יכולתם בלימוד התורה ובהוראה. מחוץ לחברי הנשיאות של המתיבתא היו מתכנסים במועד זה רבים מגדולי התורה וההוראה ושואבים מלא הכף נחת מבני נעורים אלה, הרכים בשנים, אבל מלאים וגדושים — מורי הוראה בישראל בעתיד.

באותם הימים לא קל היה הדבר לצעיר בפולין לקבל סמיכה. התלמידים היו מחוייבים להיות בקיאים ברובו של הש"ס והפוסקים, כפי שהיה קבוע בתכנית הלימודים של המתיבתא. בחינת המועמדים לקבלת סמיכה היתה מסובכת. הישיבה היתה שולחת אותם לגדולי הרבנים בוורשה, כדי "שישוחזו עמהם בדברי תורה". עוד כמה חדשים לפני כן, וכך היו מבררים אם הם ראויים באמת לאצטלא דרבנן. לא עבר זמן מרובה ועדים ועידות שונות בפולין מינו להן רבנים מתלמידי המתיבתא. גם היום עדיין מפוזרים בחלקים שונים של העולם מספר גדול של רבנים, ראשי ישיבות וסתם תלמידי חכמים שלמדו ונתחנכו במתיבתא.

(6) דאָס אידישע וואָרט, מינכן סבת תש"ו.